

Veera Suikkari

on lukemista harrastava filosofian maisteri, joka työskentelee tällä hetkellä suomi toisena kielenä -opettajana Itäkeskuksen peruskoulussa, Helsingissä.

Kaunokirjallisuus väylänä oppilaiden ymmärtämiseen

Kaunokirjallisuutta pidetään rentoutumis- ja pakokeinona todellisuudesta. Lukemista saatetaan kutsua nojatuolimatkailuksi. Vapaa-ajan viihteellisen harrastuksen lisäksi kaunokirjallisuus kehittää empatiataitojamme. Opettajan ei tarvitse lukea ammattikirjallisuutta voidakseen oppia hyödyllistä tietoa työtänsä varten. Kaunokirjallisuuden kautta, kuin huomaamattaan, voi saada kurkistuksen esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja heidän perheidensä arjen haasteisiin. Opettaja voikin lukuharrastuksen kautta saada taitoja erilaisten oppilaiden ja perheiden kohtaamiseen sekä oppia lisää lapsista ja lapsiperheistä.

ASIASANAT: lukuharrastus, lukuilo, opettajan lukeminen, lukuvinikkikalenteri

Lukuvinikkikalenteri innostaa opettajia lukemaan

Osana Turun yliopiston POLKU-täydennyskoulutusta kehitin talvella 2020 opettajien kirjavinikkalenterin, johon keräsin kolmekymmentä itse lukemaani kaunokirjallista teosta, tietokirjaa tai sarjakuvaromaania. Nämä kirjat ovat olleet itselleni hyödyllisiä ja silmiä avaavia luku-kokemuksia oppilaiden kohtaamista ajatellen. Harrastan lukemista aktiivisesti ja pidän omaa Instagram-tiliä, jossa kuvaan ja kirjoitan lukemistani kirjoista lyhyitä arvioita. Kirjavinikkalenterin loin ilmaiselle virtuaaliselle joulukalenteripohjalle (myadvent.net). Kuvitin kalenterin itse ottamillani kirjakuville, kirjoitin lyhyesti kirjojen sisällöstä tai juonesta ja annoin jokaiselle kirjalle avainsanoja niiden teemoista lukuvalintoja helpottaakseni.

Opettajien kirjavinikkalenterin ideoimiseen minua ohjasivat havainnot siitä, että monetkaan opettajat eivät lue tai koe ehtivänsä lukea. Oppilaiden lukemaan innostaminen on vaikeaa, jos ei itse nauti kaunokirjallisuuden lukemisesta vapaa-ajallaan. Lyhyet ja teemoittain jaetut kirjavitit voivat innostaa ja madaltaa opettajien

kynnystä kirjaan tarttumiseen. Nykyisin voi valita myös äänikirjan. Se on viime vuosina innostanut monia lukemiseen tottumattomia ihmisiä tutustumaan kaunokirjallisuuteen. Kirjavinikkalenteriin valitsin myös sarjakuvaromaaneja, sillä tekstin lyhyempi muoto saattaa innostaa vastahakoisia lukijoita.

Kirjallisuus kasvattaa empatiaa ja auttaa ymmärtämään oppilaiden elämää

Oppilaiden lukuinnon syöttämisessä ensiarvoisen tärkeää on opettajan näyttämä esimerkki (Aerila ja Kauppinen 2019). Jos opettaja ei itse ole kiinnostunut opettamastaan asiasta eikä nauti opettamisesta, sama tunneviesti kulkee helposti oppilaille (Tainio ym. 2020). Opettajan onkin tärkeää jakaa omia lukukokemuksiaan oppilaiden kanssa, keskustella ja kertoa näkemyksiään kirjoista. Vaikka lukeminen on monen aikuisen mielestä arvokas taito, se ei näy heidän toiminnastaan. Erityisen merkityksellinen opettajan esimerkki on niille lapsille, joiden kotona ei lueta. (Aerila & Kauppinen 2019.) Lukuvinikkalenterin tavoitteena on esitellä kiinnostavia kirjauutuuksia ja auttaa vähän lukevaa opettajaa

elvyttämään lukuharrastustaan tai innostua etsimään jonkun tietyn aiheen tai teeman mukaista kirjallisuutta itsenäisesti. Se saattaa myös innostaa ensimmäistä kertaa esimerkiksi sarjakuvien pariin. Moninaisten medioiden kyllästävässä arkipäivässä opettajan rooli lukemaan saattamisessa ja kirjallisuuden esittelemisessä houkuttelevana tutustumiskohteenä oppilaille on entistä haasteellisempää ja tärkeämpää (Tainio ym. 2020). Jos oma lukeminen on jäänyt vähille, konkreettiset kirjavinkit voivat auttaa löytämään lukuintohimon uudelleen.

Lukuvinkkikalenteri sisältää muutamia esseeiteoksia lukuun ottamatta lähinnä kaunokirjallisuutta, sillä muun muassa Aerila ja Kauppinen (2019) muistuttavat, että juuri fiktion lukeminen ylläpitää lukuharrastusta ja että fiktiota lukevat ihmiset ovat taitavia kaikenlaisten tekstien lukemisessa. Lukukalenteriin on valittu kirjallisuutta erilaisista teemoista, jotka voivat olla tuttuja opettajille oppilaiden elämäntarinoiden kautta: eriarvoisuus, köyhyys, väkivalta, rasismi, pakolaisuus, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsuus, vanhemmuus. Muutamat kirjoista sijoittuvat myös koulumaailmaan. Kaikkia opettajia koulusta lukeminen ei välttämättä innosta, mutta joskus voi olla hyvä sukeltaa kirjallisuuden kautta itselleen tuttuun maisemaan ja nähdä asioita uusista näkökulmista. Kaunokirjallisuuden lukeminen voikin asettaa lukijan omat arvot ja maailmankuvan koetukselle. Tällaiset tekstit vaativat oman ajattelun haastamista. (Tainio ym. 2020). Kaunokirjallisuuden lukemisella voi kehittää omia empatiataitojaan ja samalla kanavoida ja purkaa vaikeita tunteita, sillä tarina on aina eräänlainen ymmärryväline ja parhaimmillaan avartava kokemus (Hohenthal-Antin 2012).

Opettaja joutuu mitä moninaisempiin ja yllättävimpiin tilanteisiin kohdatessaan oppilaiden haasteita ja ongelmia. Myös perheiden kohtaamiset ovat opettajan työssä tärkeitä, ja näissä

Kirjavinkit opettajille

- Mercedes Bentso – Totuus ja tunnustus (huono-osaisuus, päihteet, seksuaalisuus). WSOY.
- Linda Boström Knausgård – Lokakuun lapsi (psykiatrinen sairaala, äidin sairastuminen). Like.
- Jennifer Clement – Varastettujen rukousten vuori (lapsen sieppaus, naisvankila). Like.
- aël Faye – Pienen pieni maa (sisällissota, pakolaisuus). Like.
- Hanna Gustavsson – Yölapsi (sarjakuva, teini-ikä, vanhempien ja lasten suhde). Sammakko.
- Yaa Gyasi – Maa ja taivas (riippuvuus, vanhemman masennus). Otava.
- Annette Hess – Tulkki (sukupolvien traumat, vanhemmuus). WSOY.
- Nazanine Hozar – Aria (orpous, sisällissota), Otava.
- Vappu Kannas – Rosa Clay (afrosuomalaisuus, opettajankoulutus). SS.
- Malin Kivelä – Sydän (lapsen vakava sairaus, äitiys), Teos & Förlaget.
- Minja Koskela & Elina Tuomi – Toisin tehty (koulu, opettajuus). S&S.
- Aino Louhi – Mielikuvitusyttyö (sarjakuva, teini-ikä, ulkopuolisuus, seksuaalisuus). Suuri Kurpitsa.
- Édouard Louis – Väkivallan historia (seksuaalinen väkivalta, köyhyys, luokkaerot).
- Valeria Luiselli – Kadonneiden lasten arkisto (siirtolaisuus, pakolaisuus, perhesuhteet). Gummerus.
- Celeste Ng – Olisi jotain kerrottavaa (siirtolaisuus, vanhemmuus). Gummerus.
- Trevor Noah – Laiton lapsi (apartheid, rasismi, köyhyys).
- Delia Owens – Suon villi laulu (lukutaidottomuus, yksinäisyys, köyhyys, vanhempien lähtö). WSOY.
- Riika Ruottinen – Porno sijainen. Sarjakuvia työelämästä. (pätkätyö, opettaminen, oppilaiden vaikeat taustat). Pokuto.
- Kate Elizabeth Russell – Vanessa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, groomaus). WSOY.
- Milja Sarkola – Pääomani (keskiluokka, sijoittaminen, varallisuus, ahdistus, raha). Teos.
- Colson Whitehead – Nickelin pojat (rasismi, rotuerottelu, koulukodit, väkivalta). Otava.

kohtaamisissa mukana saattaa olla välillä tulkki tai joku sosiaalipalvelujen edustaja. Mitä paremmin opettaja osaa asettua perheen asemaan ja ymmärtää heidän tilannettaan, sitä parempia tuloksia oppilaan oppimisessa ja kodin ja koulun yhteistyössä voidaan saavuttaa. Tänä päivänä puhuttavia aiheita ovat esimerkiksi mielenterveysongelmat perheessä tai lapsella, traumat, vanhempien päihteidenkäyttö, seksuaalisuuden moninaisuus, sukupuolen moninaisuus, eriytyneet tai sukupuolittuneet koulutuspolut tai vähemmistökansojen identiteetti ja syrjintä. Kaikesta tästä voi lukea kaunokirjallisuudessa ja laajentaa omaa käsitemateriaalia, ymmärrystä ja tuntemustaan ihmisyydestä.

Monet suomi toisena kielenä -oppilaat ovat toisen polven maahanmuuttajia eikä heillä välttämättä ole kovin vahvaa sidettä vanhempiensa kotimaahan. Vanhemmat puolestaan ovat kasvaneet usein hyvin erilaisissa ympäristöissä kuin lapset Suomessa. Kaunokirjallisuuden kautta voi oppia vanhempien kotimaiden historian tapahtumia ja kunnioittaa heidän sukupolvimuistojaan. Lisäksi tiettyjen aikakausien tärkeät tapahtumat ja asiat voivat yhdistää ihmisiä myös kansainvälisesti. Esimerkiksi suuret yhteiskunnalliset kriisit luovat ihmisten välille vahvoja yhdistäviä siteitä (Hohenthal-Antin 2012). Pienikin tieto tai ymmärrys oppilaiden kotimaasta tuo vuorovaikutussuhteeseen uudenlaista luottamusta ja arvostusta. Alati globalisoituvassa maailmassamme on oppilaiden ja heidän vanhempiensa identiteetin kannalta merkityksellistä nostaa esiin ja tehdä näkyväksi heidän yksilöllistä ja paikallista elämäänsä (Hohenthal-Antin 2012).

Kaunokirjallisuuden lukeminen auttaa opettajia tunnistamaan omia etuoikeuksiaan ja huomaamaan yhteiskunnan valtasuhteita. Yhteiskunnallisessa keskustelussa tehdään jatkuvasti hierarkisointia esimerkiksi etnisyyteen ja kielten arvoasemaan liittyen (Souto

2016). Lukemalla tarinoita eri maista, kulttuureista ja kielistä opettaja voi toteuttaa kieli- ja kulttuuritietoista opetusta. Opettajan innostus ja tietämys kannustavat parhaimmillaan lapsia tutustumaan ympäröiviin kieliin sekä oman kotimaansa kulttuuriin. Erilaisten uskontojen ja kulttuurien tuntemus on tärkeää myös koululaisten tulevia opintopolkuja ohjaavien aikuisten kannalta. Anne-Mari Souto on tutkinut maahanmuuttajataustaisten nuorten saamaa opinto-ohjausta ja havainnut, että nuoret vaikeenevat ohjauskeskusteluissa perhesuhteisiinsa ja etniseen identifioitumiseensa liittyvissä asioissa (2016). Myöskään opinto-ohjaajat eivät ota asioita nuorten kanssa puheeksi vaan pikemminkin välttelevät maahanmuuttoon ja uskontoon liittyviä keskustelunaiheita (Tainio 2020.) Kaunokirjallisuuden avulla opettaja voi haastaa omia ennakkoluulojaan ja median luomia käsityksiä erilaisista ja itselleen vieraista kulttuureista. Opettajien kulttuurinen osaaminen ja erilaisten elämäntilanteiden tuntemus vaativat vielä parantamista. Lisäksi opetus suunnitelmissa piirtyy hyvin yhdenmukainen kuva suomalaisten nuorten elämänculusta. Se ei anna opettajille riittäviä välineitä ja keinoja normaalista poikkeavien elämänculujen tukemiseen ja ohjaamiseen (Jahnukainen ym. 2019). Emotionaalisten taitojen oppiminen ei voi olla vain opettajan vapaa-ajan harrastusten vastuulla, vaan oppimisen tulisi olla osa opettajankoulutusta (Kostiainen ym. 2017).

Lukeminen yhdistää koulun eri yhteisöt

Elämme erilaisten tekstien ympäröimänä ja olemme jatkuvassa vuorovaikutuksessa erilaisten tekstien kanssa, emme ainoastaan kaunokirjallisuuden kautta. Erilaisia tekstejä lukessamme ja valitessamme kiinnitämme huomiota omasta mielestämme kiinnostaviin, yllättäviin, hauskoihin tai ristiriitaisiin ilmiöihin ja työstäm-

me omia tietojamme ja ajatuksiamme lukemamme pohjalta (Aalto ym. 2009). Opettajat kohtaavat eri taustoista tulevia lapsia, ja joidenkin lasten elämäntarinat voivat koskettaa syvästikin. Lukemalla kaunokirjallisuutta samanlaisista teemoista (kuten esimerkiksi köyhyydestä tai pakolaisuudesta) voi kanavoida tunteitaan sekä lisätä omaa empatiakykyään.

Työyhteisössä jaettu kirjavinkkikalenteri voi mahdollistaa kollegoiden välistä innostuksen jakamista ja keskustelua kirjallisuudesta synnyttäen lukijayhteisön opettajien keskuuteen. Lukijayhteisö on lukumotivaation sosiaalinen ulottuvuus. Lukijayhteisön rinnalla puhutaankin lukemisen sosiaalisesta käänteestä ja esimerkiksi lukupiirien suosio aikuisten keskuudessa on noussut. Lukupiirit tarjoavat mahdollisuuden yhteisölliseen lukukokemukseen ja ohjattuihin kirjallisuuskeskusteluihin. (Tainio ym. 2020.) Yhteinen kirjavinkkikalenteri voi toimia lähtölaukauksena työpaikan oman lukupiirin perustamiselle tai se voi innostaa opettajia jakamaan lukukokemuksiaan toisilleen vastaavanlaisien kalenterien tai vaikka sosiaalisen median kautta. Lukukalenteria voi tehdä myös yhteisöllisenä toimintana niin, että jokainen koulun opettaja

saisi lisätä kalenteriin oman kirjavinkkinsä, ja se jaettaisiin ja avattaisiin esimerkiksi joulun aikaan joulukalenterina. Lukemisintoa voi lisätä tilaamalla kustantajien uutuskirjakatalogeja selailtavaksi tai työhyvinvointipäivään voisi lisätä osioksi kirjastoammattilaisen toteuttaman kirjavinkkauksen.

Lähteet

- Aalto, E., Mustonen, M. & Tukia, K. 2009. Funktionaalisuus toisen kielen opettamisen lähtökohtana. *Viritäjä* 113(3), 402–423.
- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. 2019. *Lukukipinä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hohenthal-Antin, L. 2012. Muistot näkyviksi. Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Jahnukainen, M., Kalalahti, M. & Kivirauma, J. (toim.) 2019. *Oma paikka haussa: Maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kostiainen, E., Ukskoski, T., Ruohotie-Lyhty, M., Kauppinen, M., Kainulainen, J., & Mäkinen, T. 2018. Meaningful learning in teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 71 (April), 66–77.
- Souto, A.-M. 2016. Etnistyvät toisen asteen valinnat. *Nuorisotutkimus* 34, 4.
- Souto, A.-M. 2020. Väistelevää ohjausta - opinto-ohjauksen yksin jättävät käytänteet maahanmuuttotaustaisten nuorten parissa. *Kasvatus* 51(3), 317–329.
- Tainio, L., Ahlholm, A., Grünthal, S., Happonen, S., Juvonen, R., Karvonen, U. & Routarinne, S. (toim.) 2020. *Suomen kieli ja kirjallisuus koulussa*. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisu- ja 18. Helsinki: Suomen ainedidaktinen tutkimusseura / Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta. Saatavissa <http://hdl.handle.net/10138/316123> [Viittauspäivä 29.3.2021]